

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Instructio practica ...

Institutiones Qvintvplicis Theologiæ - Positivæ videlicet, Asceticæ,
Polemicæ, Speculativæ, & Moralis complectens, Unà cum Appendice
Methodum compendiarium reformationis Ecclesiasticæ à Concilio
Tridentino factæ continente

Lohner, Tobias

Dilingæ, 1679

§. 6. De Principiis ad Justitiam Vindicativam, seu judicia pertinentibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-48233](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-48233)

Desumptum est ex le. Quoniam. 4. C. de natur. libe-
illudque Gribaldus l. i. de rat. Stud. eam communi Juris-
sultorum approbat.

Ratio.

Quia, cum voluntatem Morientium Sanctè custodiamus
atque adeò sic interpretari debeamus ut potius valeat
quàm ut pereat; meritò, si de certa voluntate Testatoris
functi non constet, ad præsumptam ejusdem voluntatem
confugitur.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum, qui naturalem suam Fidei
Municipalibus Muneribus vivens applicuit, hoc ipso
facultatum suarum Successorem constituere voluisse, ut
cit. le. quoniam deciditur.

Deducitur 2. Executores Testamenti probabiliter
posse sibi applicare Eleemosynam in testamento legatam
Paupertas eorum Testatori cognita fuerit, uti Sanchez. to. 1.
c. 11. n. 54. apud & contra Dian. p. 8. tr. 5. re 47. & Dicitur
docet.

Deducitur 3. Si quis moriatur nullo condito Testamento
to, aut condito quidem, sed postea rupto, aut irrito factis, non
cedere tamen Hæredes, & quidem ante omnes legitimarios
beros, quia hoc non tantum Juri, sed communi hominum
luntati consentaneum est. Quòd si descendentes nulli
beat, succedunt Pater & Mater Defuncti.

§. VI.

De Principiis ad Justitiam Vindicativam seu
dicia pertinentibus.

PRINCIPIUM I.

Nemo Iudex esse potest in propria causa.

Sensus.

Hoc est, quando sententia circa litem aliquam vel
controversiam ferenda concernit propriam utilitatem Judo-

Ad Iustitiam pertinentibus. 553

non debet sibi Judex arrogare officium Judicis, nisi sit ipse
Judex supremus, aut causa manifesta sit atque notoria, aut Ec-
clesiam propriam concernens.

Authoritas.

Desumptum est ex le. unic. C. ne quis in sua causa judi-
ci ac defenditur, & explicatur à Laymanno. l. 3. tr. 6. c.

Ratio.

Quia Judex debet esse medius, ac veluti Diremptor
inter partes contententes, uti habetur in Glossa c. 1. causa 4.
ergo non potest simul, & partis litigantis, & Judicis deci-
dendi manus sustinere.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si quis Judici litem de hæreditate
indicio jure cedendo moveat, Judicem non posse litem hanc
decidere, sed alteri decidendam committere debere, uti ex
supra cit. patet.

Deducitur 2. Neminem privatum posse alterum vindi-
cæ causâ aut verberare, aut alio modo punire, ob propriam
causam, sed potius, si velit, Judicis officium implorare de-
bet, uti communis praxis Tribunalium declarat.

Deducitur 3. Supremum Principem ab aliquo Subdito
indicio offenderit posse commertam pœnam ab eo exigere,
quod ut Supremus Magistratus, & fons legum atque justiti-
æ, atque optimis Consiliariis cinctus, nihil nisi justum con-
tra Subditos decreturus supponatur.

PRINCIPIUM II.

De occultis non judicat Prætor.

Sensus.

Hoc est, de iis actionibus, quæ exteriori aliquo signo
indicio non produntur, nullus Judex præsumere debet
sententiam ferre.

Authoritas.

Desumptum est ex c. 1. §. porro ut Ecclesiastica benefic.
indimin. conf. & le. cogitationis ff. de pœnis, ubi dicitur:
cogitationis pœnam nemo patitur.

M m 2

Ratio.

Ratio.

Quia ejusdem est cognoscere & judicare, ergò cum iudex occulta seu interna peccata cognoscere ordinariè non possit, de iisdem etiam judicare non debebit.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Etiam si quis leviter percussus corporum habuerit intentionem graviter nocendi, non tamen excommunicationis pœnâ feriri posse, uti Bonac. apud eum Busenbaum l. 7. c. 1. ex communi docet.

Deducitur 2. Eum, qui Hæresin tantum occultam fortis pœnis Hæreticorum non subjacere, uti Laym. l. 2. tr. 1. c. 1. n. 1. ex communi docet.

Deducitur 3. Eum, qui propositum habuit furandi, impeditur, quò minus propositum exequi possit, non potest velur furem puniri, uti plurimi Authores apud & cum Laym. l. 1. tr. 4. c. 4. n. 5. docent, quia, ut c. 1. 15. q. 6. dicitur, non potest humano judicari examine, quem Dominus suo referat iudicio.

PRINCIPIUM III.

Sanctius est impunitum relinqui facinus nocentis, quàm innocentem damnare.

Sensus.

Hoc est, si de delicto alicujus non satis constat, sed dubium est, an vel omnino sit patratum, vel certe cum sufficienti deliberatione commissum, tum rectius sine pœna diffinitur, quàm ut infligendo supplicium incurratur periculum, ne, si culpa non subsit, innocens puniatur.

Authoritas.

Desumptum est ex le. absentem ff. de pœnis & refectione. P. Gobat. tr. 2. exeg. n. 281. & in accus. canon.

Ratio.

Quia, cum partium jura sunt obscura, Reo potius favorandum est, quàm actori; atqui in tali casu lex quoque damnatur: actor est, reus verò ipse, qui dubium delictum commisit. præterea ex dissimulatione nullum damnum per se sequitur.

accidit parti, sequeretur autem grave damnum, si culpam non subsistente innocens plecteretur.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si ebrius aliquem occidat, nec certo debet, quod eam intentione se inebriaverit, spectato jure naturali vel omnino non puniri posse, uti Molina. Fern. & alii apud & cum P. Gobat in acc. Canon. c. 20. n. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Deducitur 2. Si dubium sit, num poena aliqua certo videtur decreta sit, non debere poenam ejusmodi in ipsum decerni, si aliunde poena talis non nisi ab illis, qui latam esse non debent accuri supponatur, uti iterum Authores in materia de poenis docent.

Deducitur 3. Eum, qui prudenter dubitat, utrum Filius suus ex adulterio conceptus sit suus, non posse a Judice ad matrimonium compelli; uti S. Anton. Silvest. Navarr. & plures alii epud & cum P. Gobat. in accus. canon. c. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

PRINCIPIUM IV.

respiciatur Personæ diversitas, non patitur ferendæ sententiæ æquitas.

Sensus.

Hoc est, ut Judex legitime fungatur officio suo, & æquum in sententia ferenda certius observet, non debet respiciere qualitatem Personarum, quæ judicandæ sunt (an scilicet divites vel pauperes, nobiles vel ignobiles domestici vel extraneæ) sed præcisè ad merita & circumstantias causæ vel litis attendere.

Authoritas.

Defumptum est ex cap. Novit. de judic. & Extrav. de officio. c. non omnes. Item 2. q. 3. c. si quis Presbyter. ac communis sensu Doctorum. Imò & ipsa S. Scriptura Lev. 19. ubi dicitur: *Non consideres Personam Pauperis, nec honores viri potentis, iuste iudica Proximo.* Et Deut. 1. *Nulla erit diversitas Personarum, ita parvum audies ut magnum.*

M m 3

Ratio.

Ratio.

Quia cum Judex de causa duntaxat æquitate debet
ferre sententiam, merito ad illa tantum respicere debet, quæ
causæ suadeat æquitatem; hæc autem ordinariè non sunt
qualitates in Personis repertæ, sed ea tantum, quæ cum ipsa
causa seu re, de qua litigatur, sunt conjuncta.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si Nobiliores Personæ peccent, non
esse propter nobilitatem à Judice correptionem dissimulan-
dam, uti in cit. cap. novit. his verbis insinuat: Cum enim
non potius humanæ, quàm divinæ constitutioni innitatur,
quia potestas nostra non est ex Homine, sed ex Deo, nullus
qui sanæ sit mentis, ignorat, quin ad officium nostrum spe-
ctet de quocunque mortali peccato corrigere quemlibet
Christianum: & si correptionem contempserit, per dispen-
sationem Ecclesiasticam coercere. Sed forsitan dicetur, quod
aliter cum Regibus, & aliter cum aliis est agendum. Con-
trarium scriptum novimus in lege divina: Ita magnum ju-
cabis ac parvum, nec erit apud te acceptio Personarum.

Deducitur 2. Judicem non debere munera facile ac-
cipere à partibus litigantibus, uti in cap. statutum in 6. §. i. in
per dicitur, ubi etiam additur, quod si ob causam committitur
debeat extra domicilium proficisci moderatas quidem ex-
pensas recipere, non tamen ab una parte quàm alia plus ac-
cipere possit, cum commune gerat negotium utriusque.

Deducitur 3. Si Presbyter contra Laicum, vel Laicum
contra Presbyterum aliquam habet querimoniam controver-
siam, Episcopo præcipiente vel regente, sine Personarum ac-
ceptione finiendam esse, uti in caus. 1. q. 5. cap. si quis Pres-
biter dicitur; nam Injustitia maxima est, quod aliorum honores
sint occasio aliis nocendi, uti in le. fin. Cod. de status ho-
minum dicitur.

PRINCIPIUM V.

Judex debet esse propensior ad absolvendum
quàm condemnandum.

Sensus.

Hoc est, si in alterutro, scilicet vel in absolute, vel
in

condemnatione excessus aliquis faciendus foret, potius per-
missum foret, ut in lenitate, quam in severitate Judex ex-

Authoritas.

Desumptum est ex cap. ex literis de probat. ubi hæc ver-
ba habentur: *Promptiora sunt iura ad absolvendum, quam
ad condemnandum.* Item ex Glossa super c. dilecti 6. de iudiciis,
dicitur: De apicibus Juris non est disputandum. Item ex
c. 8. C. de iudiciis, quæ sic loquitur: *Placuit in omni-
bus præcipuam esse Iustitiæ, æquitatisque rationem.* Et de-
claratur à P. Gobat toto libello, qui Clypeus Clementium
nuncupatur.

Ratio.

Quia Judicia hoc ipso, quòd humana sint, debent etiam
humano modo administrari; talis autem est, si attenda fragi-
litas hominum benignitas, æquitatisque juri præferatur. Hinc
Gregorius Papa relatus in cap. fin. de transact. sic loquitur: *In
causis quibus Jus non invenitur expressum, procedas (æquita-
tem) in humaniorem partem declinando semper, secun-
da quod Personas, & causas, & loca, & tempora postulare
possent sed & alia ratio redditur in l. 25 ff. de legibus, ubi di-
citur: Nulla Juris ratio, aut æquitatis benignitas patitur, ut,
et pro utilitate hominum introducuntur, ea nos duriore
interpretatione contra ipsorum commodum producimus ad
severitatem.*

Praxis.

Hinc deducitur 1. In re dubia benigniorem semper in-
terpretationem esse adhibendam, uti in l. semper in dubiis ff.
de iur. Juris dicitur.

Deducitur 2. In legibus pœnibus mitiorem quoque
interpretationem usurpandam, atque adeò verba in stricto
sensu accipienda, uti in leg. penult. ff. de pœnis dicitur; & l.
de interpretatione. tit. cod. ubi dicit Hermogenianus: *Interpre-
tatione legum pœna mollienda sunt potius, quam exaspe-
randum.*

Deducitur 3. Confessarios in pœnitentiis imponendis
mitiores magis, quam rigidos esse debere, uti in c. alligant.
de iur. ex S. Chrysothomo his verbis indicatur: *Et si erramus,*

modicam poenitentiam imponentes, nonne melius est propter
 misericordiam rationem reddere, quàm propter crudelitatem
 Vbi Pater familias largus est, ut quid Sacerdos eius austerus

PRINCIPIUM VII.

Non agnoscitur latae sententiae aequitas, cui deest
 praescripta Juris solemnitas.

Sensus.

Hoc est, Si Judex non observet ea, quae ad Judicii
 formam à legibus sunt praescripta, tum hoc ipso sententia illa
 nulla reputabitur, atque adeò effectum habere non poterit.

Authoritas.

Desumptum est ex variis capit. infra pro Praxi citatis
 & ex communi sensu Doctorum, ac praxi Tribunalium.

Ratio.

Quia, cum in Judicio plerumque de rebus non levi
 momenti agatur, atque adeò, ut tantò securius procedatur
 variæ à legibus actiones observandæ sint praescriptæ, merito
 Judex officio suo satisfecisse non censetur, si ejusmodi pre-
 scriptas solemnitates Juris non observet.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si Judex reum non audierit, aut case-
 sam non bene cognoscere studuerit, non debere sententiam
 ferre; quia judiciaria potestas hoc postulat, ut, quod debet
 judicare, discernat, quemadmodum text. c. 1. de pen. 6. §. ca-
 veat insinuat, teste P. Gobat tr. 7. n. 236.

Deducitur 2. Pariter nullam esse sententiam, si Reus cui
 defensio competere potest, non citetur, uti in Clem. 2. de re
 judic. dicitur, cum citatio sit initium instituendarum actio-
 num, & Juris etiam naturalis esse videatur, nisi causa sit tam
 notoria, ut reo nulla competere defensio queat. Ad hanc po-
 ro citationem etiam pertinet libelli (qui nihil aliud est, quam
 brevis scriptura complectens claram actoris petitionem, &
 contra Reum ad ejus condemnationem concludens) ob-
 latio.

Deducitur 3. Ad hoc, ut sententia valida sit, litis conse-
 rationem

rationem quoque necessariam esse, quæ nihil aliud est, quàm
iudicium Judicii, quod fit per petitionem Actoris in iudicio
litium, & secutam Rei responsionem animo litigandi.

PRINCIPIUM VII.

Jura partium sunt obscura, Reo potius fa-
vendum est, quàm Actori.

Sensus.

Hoc est, quando Actor aut nihil probat, aut non nisi æ-
quabiliter probabiles rationes affert, tum pro ipso Reo potius
sententia est, quàm pro Actore; modò non sit con-
traria de re favorabili, puta de dote, libertate, testamento,
matrimonio, &c. in his enim casibus potius Actori favendum
est, uti in l. Titia, § 9. ff. de manumissis testam. & l. in ambi-
guis § 5. ff. de reg. Jur. & l. si pars 10. ff. de inoff. testam. & c.
debeatur. 6. de despons. i. pub. definitur.

Authoritas.

Desumptum est ex l. 6. decret. cap. fin. reg. 11. & ex l.
14. ff. de reg. Jur. ubi dicitur: Favorabiliores Rei potius,
quam Autores habentur; & illud explicant etiam, & tuen-
tur Casil. Decius, Dynus, ac Barbofa axiom. 199.

Ratio.

Quia, cum agatur de re sua ipsi Reo adimenda, meritò
conditio melior debet ipsius ut possidentis esse conditio,
et nec validioribus argumentis de sua possessione deji-
cerit.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum, qui in iudicio petit restitu-
tionem sibi fieri, non esse exaudiendum, si non legiti-
me probaverit, rem ad se pertinere, uti in cap. Inter
testos. 6. de fide instrum. dicitur & clarius in cap. fin.
de iurej. his verbis: Actore non probante Reus, etiam nihil
restituit, absolvitur.

Deducitur 2. Quando utrinque Testes æquales in aliqua
probatione adducuntur, pro Reo pronunciandum esse, si cæ-
tera sint paria; cum promptiora sint jura ad absolvendum,
quàm

Mm 5

quàm condemnandum, ut supra ex cap. Ex literis, 3. de prob. dictum est.

Deducitur 3. Si duorum Ordinariorum unus Reum absolvit, & alter condemnat, illius sententiam præferendam esse, qui pro Reo decidit, uti in cap. fin. de sent. & re judic. definitur.

PRINCIPIUM VIII.

Non debet Actori licere, quod Reo non permittitur.

Sensus.

Hoc est, quando specialis aliqua ratio, eaque major non militat pro Actore, tum nullum ei privilegium aut facultas in judicio concedenda est, quæ non eodem modo etiam Reo competere debeat.

Authoritas.

Desumptum est ex le. 41. ff. de reg. Jur. item ex le. 6. de heret. reg. 32. illudque referunt, & tucatur Canis. Decius, & Dynus.

Ratio.

Quia, cum favorabiliores sint partes Rei, quàm Actoris rectè inferitur, non esse plus permittendum Actori, quàm Reo, nisi specialis aliqua ratio pro eo militet.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si Actori beneficium Appellationis conceditur, etiam Reo id concedendum; & vicissim si Reo liceret, etiam Actorem eo carere debere, uti in c. 2. de mactis petit. dicitur.

Deducitur 2. Sicut Reus post litem contestatam mutare Procuratorem aut litem in se transferre non potest, ita nec Actori id licitum esse debere, uti in le. post litem. 17. ff. de Procur. habetur.

Deducitur 3. Si Actor impetravit, ut Reus cogatur personaliter comparere, etiam ipsum debere adesse judicio in propria Persona, uti Decius cum aliis in cit. reg. docet. Aliud foret, si Reus vellent perinde ex variis Judicibus unum eligere, sicut Actori licet; sic enim cum Reus eludere posset judicium

Ad iustitiam pertinentibus. 161

quique hoc ei permitti non debet, uti in l. fin. C. ubi in
iudicio, & l. quod legatur. 38. ff. de iudic. deciditur.

PRINCIPIUM IX.

Non censeri debet sententia Iudicis rata, quæ
non fertur secundum allegata & probata.

Sensus.

Hoc est, Iudex in sententia ferenda non debet proprium
iudicium, aut privatam scientiam sequi, sed secundum
allegationes & probationes in iudicio prolatas procedere.

Authoritas.

Desumptum est ex c. 6. de Renunc. & c. Judicet. 3. q. 7.
et ex S. Ambrosio l. 20. in Psalm. refertur hæc sententia:
*Iudex nihil ex arbitrio suo facit, & domestica proposito
non pronuntiat, sed iuxta leges & iura pronuntiat.*

Ratio.

Quia, ut Laym. l. 3. tr. 6. c. 2. n. 6. discurret, jure Gen-
erali iudicandi potestas tali conditione Magistratibus colla-
ta est, ut ea non nisi secundum publicas allegationes utan-
tur; Equidem id maximè reipublicæ interest, ne alioqui
pericula privatæ notitiæ publica iudicia ab improbis per-
turbentur.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Etiam si Iudex privatâ notitiâ aliquem
esse cognoverit, non posse tamen eum condemnare, si
iudicialitè innocens sit probatus, uti S. Thomas & alii commu-
niter, teste Laym. l. c. docent.

Deducitur 2. Etiam cum Innocentem aliquem esse novit
Iudex, probabiliter absolvere non posse, quamdiu secundum
iudiciales probationes nocens apparet, uti idem S. Thomas &
alii, apud eundem Laym. docent; licet ipse & Lugo, Fill. Bo-
nif. in hoc casu veriùs contrarium putent, eò quòd sit intrin-
sicè malum, directè innocentem occidere.

Deducitur 3. Multò magis in Civilibus & criminalibus
causis, ubi tantum de pecuniariis pœnis agitur,
non potest Iudicem secundum allegata & probata procedere; tum
quia innocens per appellationem potest in integrum restitui,
tum

tum quia Respublica habet potestatem in bona suorum civium, quando bonum publicum id requirit.

PRINCIPIUM X.

Non requiritur alia probatio, quando praedit propria confessio.

Sensus.

Hoc est, cum quis in iudicio crimen suum ultro & sponte fatetur, non est necesse, ut Iudex ulteriorem probationem exigat, sed potest mox ad sententiam ferendam procedere.

Authoritas.

Desumptum est ex le. unic. C. de Confessis, ubi dicitur: Confessio propria facit plenam probationem, in praesentium contentis.

Ratio.

Quia, cum nemo censeatur sponte sibi injuriam factam velle, merito etiam nefas est in dubium revocare propriam confessionem; hinc ista excellentior omni probatione, & maius probationum illustrissima, & Regina vocatur à Melanchio, & aliis, teste P. Gobat acc. canon. tr. 5. c. 30. 4. & 199.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si Reus extra torturam, crimen ultro confiteatur, non esse ulteriora criminis commissi & confitendi indicia inquirenda, uti communis sensus Doctorum & praesentis Tribunalium confirmat.

Deducitur 2. Confessarium, licet vix credere possit, crimen aliquod vel plura à Pœnitente fuisse commissi, tamen credere ipsi debere, si illa confiteatur, uti iterum communis sententia docet.

Deducitur 3. Si ex duobus complicibus unus se apud Confessarium accuset de peccato commisso, alter reticeat peccatum, confessionem propriam non esse in dubium revocandam, nec alteri etiam absolutionem negandam, uti iterum et mente Suar. Fagund. Dian. & aliorum docet Busenbaum. l. 1. tr. 4. s. 2. du. 6.

PRINCIPIUM XI.

Non est admittendus ad Judicem, qui propriam allegat turpitudinem.

Sensus.

Hoc est, quando aliquis in causa non criminali, nec anime suae, aut alienae salutem concernente, de se, aut alio crimine fatetur, non debet accipi haec confessio à Judice pro legitimo testimonio aut argumento ad faciendam probationem.

Authoritas.

Desumptum est ex cap. Inter dilectos. 8. de donationibus. Item ex l. Mercalem. 5. C. de conditione ob turpem causam; illudque refert & approbat Barbosa axiom. 221. cum præjudicibus aliis.

Ratio.

Quia, cum nemo præsupponatur seipsum infamare, nisi in favorem suae aut alienae salutis; nec quisquam præsumatur malus, nisi probetur, rectè constitutum est, ut turpitudinem allegans extra allatos casus neque pro se, neque pro alio admittatur.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum, qui fatetur donationem à se factam cum perjurio aut alio simili vitio, non esse audiendum in iudicio, uti ex cit. cap. Inter dilectos. & c. Cum profitearis. C. de revoc. donat. colligitur.

Deducitur 2. Maritum, qui petit in iudicio sibi adjudicari pretium promissum pro uxore, quam adulterandam aliter commisit, velut iniquum Petitozem esse repellendum, uti ex cit. l. Mercalem. colligitur.

Deducitur 3. Eum, qui fatetur in transactione dolum à se commissum fuisse, non posse petere, ut alio modo fiat transactio, uti in l. Transactione. 30. C. de Transact. deciditur.

PRINCIPIUM XII.

Testis producens argumentum destruit Testimonium sui firmamentum.

Sensus.

Sensus.

Hoc est, si Testis nitatur variis argumentis assertio-
suae probabilitatem conciliare, hoc ipso indicat, se certum
non esse de assertione sua, atque adeo ad probationem factio-
dam, dicendumque testimonium non admittitur.

Authoritas.

Desumptum est ex Alex. Consil. 50. n. 12. l. 5. apud
Sobat tr. 9. n. 491. & communi sensu Authorum.

Ratio.

Quia cum Testis testimonium de facto sensibus pro-
percepto ferre debeat, merito repellitur à Judice, si alio
argumentis probare facti speciem nitatur.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum, qui tantum profiteretur, se ab
audivisse, quod hoc vel illud crimen ab alio sit commissum,
legitimum Testem esse non posse, uti Layman l. 3. tr. 6. c.
n. 5. cum pluribus à se ca. docet, & colligitur ex cap. Laym.
47. hoc tit. & communi axiomate, quo dicitur plus valere
ocularum testem, quam auritus deum.

Deducitur 2. Si Testis probabilia duntaxat indicia
minis afferat, etiam in hoc casu testimonium illius legiti-
mum non esse, uti idem Laym. l. c. n. 7. cum pluribus ita
affirmat.

Deducitur 3. Non esse idoneum testimonium Titii, si
interrogatus à Judice, an Caius homicidium fecerit? affirmat,
Caium Homicidam esse, & testimonii sui causam afferat,
illum ex domo occisi sanguine conspersum exire vidisse, quod
Titius hoc modo non deponit de ipso crimine, sed de indicio
duntaxat. Vide Laym. l. c. n. 7.

PRINCIPIUM XIII.

Inanis est probatio, quæ sumitur ex
Rei domo.

Sensus.

Hoc est, quando testimoniis aliqua causa decidenda
& pro Testibus non alii, quam Domestici habentur, per
interrogationem

Ad justitiam pertinentibus. 569

ita ceteri debet probatio, ac si nullus Testis adhiberetur, excepta causâ matrimoniali, uti ex cap. Licet. 47. de Testib. colligitur.

Authoritas.

Definitum est ex cap. Ex literis. 24. de Testibus & alibi. Item ex le. de minore. 10. ff. de quaestionibus. Et le. 3. C. de Testibus; illâque approbant communiter doctores.

Ratio.

Quia, cum testimonium debeat omnem falsitatis suspitionem excludere, merito pro testimonio ferendo minus consentitur Personæ illæ, quas primum est ob arctissimam consuetudinem, sanguinisque conjunctionem, aut servilem timorem, ad testimonium pro Reo, sive verum, sive falsum sit, se ad inclinari.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Parentes & Liberos adversus se nec parentes ad testimonium admittendos esse, uti in le. Parentes. 6. C. de Testibus deciditur.

Deducitur 2. Nec Famulos & Ancillas, quos Reus de domo sua produxerit, pro legitimis Testibus agnoscendos esse, uti in le. Servi. 7. ff. de Testibus deciditur, idemque de Libertis etiam sentiendum, ex le. Libertorum. 12. C. de Testibus colligitur.

Deducitur 3. Multo minus pro seipso Reum in sua causa testari posse, uti in le. Nullus. 10. ff. de Test. dicitur.

PRINCIPIUM XIV.

Non affert Testis efficax testimonium, nisi firmum adijciat Juramentum.

Sensus.

Hoc est, nisi Testis, antequam ferat testimonium, jure iuraturus, sive interrogetur, sive non, quæ pro utraque parte noverit, nullâ falsitate admixta, ex nullo odio, vel amore, aut pretio, ut ex Glossa cap. Fraternitatis. V. Juram. colligitur, non debet Testimonium illius legitimum haberi, nisi si juramentum à parte adversa remittatur, ut in cap. Tuis. de Test.

de Test. dicitur; aut certe Personæ testantes sint hujusmodi
quæ jurare non soleant, quales censentur Papa, & ut Andri
Gail apud P. Gobat accus. canon. c. 42. n. 102. & sequim
mania observari ait, etiam Nobiles & Illustres Personæ, qui
sub fide duntaxat sua per scripturam & sigillum deponere
lent: aut aliæ Personæ, quæ per privilegium habent, ut
re non teneantur.

Authoritas.

Desumptum est ex textu expresso cap. Nuper. § 1. de Testi
stibus, ubi dicitur: Nullius testimonio, quantumcunque
ligiosus existat, nisi juratus deposuerit, in alterius præ
cium debet credi. Et l. Jurisjurandi. C. de Testibus.

Ratio.

Quia, cum in Judiciis & Tribunalibus vel maxime
tia vigere debeat, meritò etiam magna valde certitudo
veritate probationum requiritur, utpote quæ sunt fundam
tum sententiæ in judicio ferendæ.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eos, qui juramenti præstandi incap
es sunt (quales censentur infames, amentes, aut pleno
tionis usu carentes) etiam Testimonii ferendi incapaces
feri debere, uti per se constat.

Deducitur 2. Eos, qui ad testimonium dicendum
possunt, hoc ipso etiam ad juramentum cogi posse, nisi
Personæ exceptæ, de quibus supra dictum.

Deducitur 3. Juramentum hoc non posse præstari ab
qui per solum auditum aut famam aliquid novit, ut
notat P. Gobat accus. canon. c. 42. n. 110. contra Man
dam. ib. c.

PRINCIPIUM XV.

Inefficax est probatio, quam facit unus
Testis assertio.

Sensus.

Hoc est, quando probatio aliqua per Testes faciend
tum licet adsit unus Testis omni exceptione major, tam
rùm tamen sufficit ad probationem plenam faciendam, qu
si aut-

Nullus adesse, nisi sint causæ non judiciales, & non præju-
diciales tertiæ personæ (ut cum de baptismo collato, Eccle-
siæ testificata testimonium ferendum est) aut in quibus de
matrimonio impediendo agitur, ut in denunciatione impedi-
endi matrimonii contrahendi, inhabilitatis ad ordines
conferendos &c. uti Laym. l. 3. tr. 6. c. 4. n. 6. notat.

Authoritas.

Delumptum est ex cap. Licet. 23. & c. Veniens. 10. de
Test. & Accus. Item ex le: Jurisjurandi. C. de Test. illudque
testimonium unanimitè Theologi & Jurisconsulti, teste Les-
sartius apud P. Gobat accus. canon. c. 42. n. 81. unde nata sunt
verba hæc: Vox unius, vox nullius; Unus Testis, nullus
est.

Ratio.

Quia, ut Christus ipse Matth. 28. dixit: *In ore duorum
vel trium Testium stat omne verbum*; difficilius scilicet est,
falsi aut corrumpi, quàm unum, adeoque in favorem il-
lius contra quem probatio suscepta est, meritò duo saltem
Testes requiruntur.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si duo jurati Testes testentur de aliquo
crimine, & eorum alter sit socius criminis, nullam esse pro-
bationem, cum unius tantum, scilicet innocentis testimoni-
um illegitimum, ut in c. Veniens cit. definitur.

Deducitur 2. Etsi Judex, quantæcunque sit autoritatis
(supra summo Pontifice) aliquid affirmet & testetur, non
tamen ei fidem in causis probandis adhibendam, uti in c.
de Test. nobis. 27. de Test. dicitur.

Deducitur 3. Si in loco, ubi Tridentinum receptum est,
tantum Testis cum Parocho testetur, matrimonium esse
contractum, invalidum esse matrimonium, uti ex Triden-
tino Concilio Sess. 24. c. 1. colligitur.

PRINCIPIUM XVI.

Testimonium in tribunali dicendum admitti-
tur, quisquis à Jure non excluditur.

N n

Sensus.

Sensus.

Hoc est, Omnis ille Homo in Tribunali idoneus, & c. 1. de consanguinit. & affinit. vocatur, omni exceptione major Testis reputandus, & ad testimonium dicendum admittendus est, qui nulla exceptione legitima repellitur. hinc Menochius, Felinus & Decius apud P. Gobat accul. canon. cap. 42. n. 2. ajunt, Testium regulam permissivam esse, ut censeantur idonei omnes, qui expressè prohibiti non inveniuntur, seu, quibus nihil deest eorum, quæ ipsum Jus naturale exigit, ad id, ut prudenter iis Fides haberi possit; quod Lessius l. 2. de just. c. 30. dub. 5. n. 35. censet eos omnes, qui usu rationis perfectò sunt præditi, nisi aliquid in illis periciatur, ob quod Jus velit minùs idoneos censerì.

Authoritas

Desumptum est ex le. 1. ff. de Testib. & approbatur communiter à Doctoribus.

Ratio.

Quia, cum ex una parte sæpe in Tribunalibus alie probationes, quàm Testium haberi non possint; ex altera parte ipsa ratio dicet, fidem haberi posse illi, qui nullam legitimam falsitatis suspicionem præbet, meritò illi, qui à lege pro talibus habentur, ad testimonium dicendum admitti possunt.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Nec Furiosos & amentes, nec imbecilles, aut minores viginti annis ad testimonium dicendum admitti, uti ex variis textibus & legibus probant Authores.

Deducitur 2. Eriam Mulieres (in causa testamentaria, & publico judicio per accusationem instituto duntaxat, uti ex cap. Foras. & c. Mulierem. 33. q. 5. colligitur) & Servi (uti habetur in le. Servi. ff. de Testibus) & Pauperes (si non suspecti sint, ne ob lucrum falsum testentur) à testimonio dicendo repellì.

Deducitur 3. Neque Hæreticos (saltem non toleratos) contra Orthodoxum; uti ex cap. Si Hæreticus. 2. q. 7. colligitur; neque infames jure vel facto pro Testibus admissi, uti ex reg. pen. de reg. Juris in 6. deducitur, ubi dicitur, quod

in quibus portæ dignitatum patere non debeant; atque adeo
et ad testimonium dicendum, cum testimonii dicendi jus
generosa dignitas, uti in cap. Præceptum. 32. q. 5. habetur.

PRINCIPIUM XVII.

Obligatur quisque ad dicendum testimonium,
si Judicis legitimi exigit imperium.

Sensus.

Hoc est, Quodcumque Judex ab aliquo sibi Subdito ju-
re legitime petit, ut de crimine vel alio facto quopiam e-
rit, quod proprio sensu cognoverit, tenetur in conscientia
respondere. Censetur autem Judex legitime id petere, quan-
do suspiciam justa accusatio, infamia, vel denudatio crimi-
nis, semiplena probatio criminis, vel alia indicia ad Testes
examinandos sufficientia præcesserint, sicut ex communi do-
ctrina Lestius l. 1. c. 30. du. 7. & Laym. l. 3. tr. 6. c. 4. n. 8.

Authoritas.

Desumptum est ex S. Thoma 2. 2. q. 70. a. 1. & aliis apud
Laym. l. c. & colligitur ex tit. lib. 2. decret. de Testi-
monio cogendis.

Ratio.

Quia justo Superioris præcepto parendum est; ergo cum
legitimi casu Judex legitime exigere testimonium suppo-
nitur, merito ei parendum dicitur, ita, ut, si nolit, etiam per
coactam ad id cogi quis queat, quemadmodum Clarus & Fa-
vorus apud Laym. l. c. docent.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Etiam si quis ab Adversario esset jura-
to adstrictus, ne testimonium contra ipsum ferat, adhuc
cogitur ad id dicendum posse, uti ex cap. Pervenit. 4. de
Test. cog. & c. Constitutis. 1. de Test. colligitur.

Deducitur 2. Licet sint aliqui privilegiari, ne cogantur
testimonium dicendum, id tamen tunc tantum locum ha-
bet, si alii Testes haberi queant, ut ex communi docet Ho-
ndius.

Deducitur 3. Etiam si quis per se non obligetur ad testi-
monium ferendum, si sibi vel suis notabile damnum ex eo
immi-

immineat; hoc tamen non intelligi de atrocibus & reipublice
ex perniciosis criminibus, quæ aliter impediri non possunt
uti ex Navarr. Layman n. 9. docet.

PRINCIPIUM XVII.

Plus creditur duobus Testibus affirmantibus,
quàm mille negantibus.

Sensus.

Hoc est, quando duo Testes omni exceptione majores
firmant, se aliquid sensu proprio percepisse, tum, et si alii
solutè negent, se id scire, plus illis duobus, quàm omnibus
negantibus credendum est, modò assertio negativa non
loco & tempore coarctata, in tali enim casu, si sub sensum
dat, æquè neganti ac affirmanti creditur, ut Franc. Car.
tr. de Test. n. 9. apud P. Gobat accus. canon. c. 42. n. 130.
docet.

Authoritas.

Desumptum est ex Glossa in le: diem proferre. ff. de
bitr. & approbatur communiter ab Authoribus.

Ratio.

Quia cum illi, qui affirmant, positivum de facto Testi-
monium afferant; illi verò, qui absolutè & sine determina-
tione loci & temporis id negant, tantum asserant, sibi
constare de facto, idem faciunt, ac si dicerent, se testari non
posse, quòd commiserit, vel non commiserit crimen.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Si quis in certo loco à duobus Testibus
in crimine deprehensus sit, etiamsi alii omnes, qui in loco
lo præsentibus non fuerunt, contrarium testentur, audiri
non debere, uti ex cit. Glossa colligitur.

Deducitur 2. Si Petrus crimen aliquod certo die commi-
serit, idque pro hoc tempore duo Testes testentur; alii vero
multi testentur, se alio die non vidisse eum hoc scelus com-
mittentem, etiam in tali casu plus affirmantibus, quàm
negantibus credendum esse, uti ex eadem Glossa colligitur.

Deducitur 3. Si duo affirmant, se Paulum certo loco
tempore peccantem vidisse, & decem alii testentur, se eum
non vidisse.

in loco & tempore ipsam vidisse, nec tamen de peccato te-
nere posse; in tali casu æquè aut plus his negantibus, atque
his affirmantibus credendum esse, uti P. Gobat l. c. cum
Sario docet.

PRINCIPIVM XIX.

Nullus defensionibus pluribus uti prohibetur.

Sensus.

Hoc est, quando quis unâ viâ se defendere cœpit, eâmq̃
sufficiens non esse, non prohibetur aliud defen-
sionis genus assumere, modò non renuntiaverit huic Juri (uti
videtur, dum in cap. Veniens. 19. de præscript. exce-
ptionis post exceptionem privilegii priùs obje-
ctam non admittitur) aut per legem non prohibeatur, cujus-
modi casus plures à Glossa super le: Nemo. 43. ff. de reg. Ju-
ris consentur.

Authoritas.

Desumptum est ex l. 6. decret. c. fin. reg. 20. Item ex le:
c. ubi sic exprimitur: Nemo ex his, qui negant se de-
fensionibus uti, nisi lex impediat.
& approbant illad, & explicant Canisius, Dynus & De-
c. in cc. reg.

Ratio.

Quia, cum nihil magis naturale sit, quàm se, suâque de-
fensione, meritò non unâ tantùm, sed pluribus viis defensio
permittitur.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Eum, qui hominem à se occisum ab
alio negavit, posse, si postea convictus sit, recurrere ad ex-
ceptionem, quòd ob tutelam corporis occiderit, uti Canisius
reg. 20. ex Decio ad c. Pastoralis. n. 15. de except. docet.
Deducitur 2. Eum, qui ex allatis rationibus succumbit,
ad Testes confugere, uti communis sententia & praxis
docet.

Deducitur 3. Eum, contra quem probatum est, jure pos-
sionem aliquam illi non competere, posse se per exceptio-
nis præscriptionis defendere, uti in §. ad hæc. 13. q. 2. c. 1.
docet.

PRINCIPIUM XX.

Res iudicata pro veritate accipitur.

Sensus.

Hoc est, quando sententia semel à Iudice lata est, & non probari potest manifestè nulla aut notoriè injusta esse, tam perinde acquiescendum illi est à partibus, ac si veritatem ipsam circa controversiæ suæ punctum audivissent, intellige, si sententia talis sit ultimata, à qua appellare non licet.

Authoritas.

Desumptum est ex l. 207. ff. de reg. & ex communi Doctorum in c. Suborta. 21. de sentent. & re iudicata, ut ait Barbosa axiom. 200.

Ratio.

Quia sententia præsumitur justè lata, uti idem Barbosa l. c. n. 2. cum plurimis ex c. in præsentia, 6. de renunciatione docet; alioquin enim nullus finis controversiarum foret.

Praxis.

Hinc deducitur 1. Sententiam, quæ contra rem prius iudicatam lata fuerit, viribus carere, etiam circa provocacionis adminiculum, uti in l. Latam. 1. c. Quando provocacione deciditur.

Deducitur 2. Eum, qui per sententiam latam ingenuus declaratus est, pro tali habendum esse, etiam si prius Libertinus fuerit, uti in l. Ingenuum. 25. ff. de statu hominum deciditur.

Deducitur 3. Iudicem sententiam semel latam non posse mutare, aut corrigere, aut revocare, uti in l. Quod iustus ff. de re iudicata habetur.

ARTICULUS VII.

De Principiis ad Religionem pertinentibus.

§. I.

De Principiis ad Orationem spectantibus.

PRIN